

**POSTĘPOWANIE
PRZED SĄDEM I INSTANCJI
W ZNOWELIZOWANYM
PROCESIE KARNYM**

**redakcja naukowa
Dariusz Kala, Igor Zgoliński**

MONOGRAFIE

POSTĘPOWANIE PRZED SĄDEM I INSTANCJI W ZNOWELIZOWANYM PROCESIE KARNYM

redakcja naukowa
Dariusz Kala, Igor Zgoliński

Anna Dziergawka, Dariusz Kala, Karolina Korkowska-Krokos
Maja Klubińska, Krzysztof Kurowski, Wiesław Juchacz
Agnieszka Malatyńska, Barbara Malatyńska, Blanka J. Stefańska
Ryszard A. Stefański, Igor Zduński, Igor Zgoliński

MONOGRAFIE

Zamów książkę w księgarni internetowej

profinfo.pl
księgarnia internetowa

Publikacja dofinansowana przez Urząd Miasta Inowrocławia

Stan prawny na 1 listopada 2017 r.

Recenzent

Dr hab. Andrzej Sakowicz, prof. Uwb

Wydawca

Monika Pawłowska

Redaktor prowadzący

Joanna Ołówek

Opracowanie redakcyjne

Firma AB Agnieszka Bąk

Łamanie

Wolters Kluwer Polska

Ta książka jest wspólnym dziełem twórcy i wydawcy. Prosimy, byś przestrzegał przysługujących im praw. Książkę możesz udostępnić osobom bliskim lub osobiście znanym, ale nie publikuj jej w internecie. Jeśli cytujesz fragmenty, nie zmieniaj ich treści i koniecznie zaznacz, czyje to dzieło. A jeśli musisz skopiować część, rób to jedynie na użytek osobisty.

prawolubni

SZANUJMY PRAWO I WŁASNOŚĆ
Więcej na www.legalnakultura.pl
POLSKA IZBA KSIĄŻKI

© Copyright by

Wolters Kluwer Polska SA, 2018

ISBN 978-83-8124-194-6

ISSN 1897-4392

Dział Praw Autorskich

01-208 Warszawa, ul. Przyokopowa 33

tel. 22 535 82 19

e-mail: ksiazki@wolterskluwer.pl

www.wolterskluwer.pl

księgarnia internetowa www.profinfo.pl

SPIS TREŚCI

Wykaz skrótów	7
Wstęp	11
<i>Maja Klubińska</i>	
Udział ławników w procesie karnym z perspektywy funkcji postępowania głównego	15
<i>Karolina Korkowska-Krokos</i>	
Kilka uwag na temat roli obrońcy w procesie karnym w świetle zmian w Kodeksie postępowania karnego	27
<i>Ryszard A. Stefański</i>	
Stosunek sądu do dowodów nielegalnych	37
<i>Dariusz Kala</i>	
Zatrzymanie osoby w celu doprowadzenia jej do organu prowadzącego postępowanie karne – uwagi na tle regulacji konstytucyjnych i konwencyjnych.....	59
<i>Krzysztof Kurowski</i>	
Usunięcie istotnych braków postępowania przygotowawczego przez sąd pierwszej instancji w trybie art. 344a i art. 396a k.p.k.	77

<i>Igor Zduński</i> Sprawiedliwość konsensualna na tle wybranych zasad procesowych w procesie karnym po nowelizacjach	143
<i>Anna Dziergawka</i> Wnioski o wydanie wyroku skazującego bez przeprowadzenia postępowania dowodowego	167
<i>Blanka Julita Stefańska</i> Rola prokuratora w posiedzeniu przygotowawczym sądu	193
<i>Wiesław Juchacz</i> Inicjatywa dowodowa przed sądem pierwszej instancji	209
<i>Igor Zgoliński</i> Szkoda karnistyczna. Kształt instytucji i warunki jej dochodzenia (wybrane zagadnienia)	225
<i>Barbara Malatyńska, Agnieszka Malatyńska</i> Wybrane zagadnienia intertemporalne związane z nowelizacją przepisów o karze łącznej w kontekście art. 19 ust. 1 ustawy z 20.02.2015 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw	241
Bibliografia	253
O autorach	269

WYKAZ SKRÓTÓW

Akty prawne

EKPC	- Konwencja o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności sporządzona w Rzymie 4.11.1950 r., zmieniona następnie Protokołami nr 3, 5 i 8 oraz uzupełniona Protokołem nr 2 (Dz.U. z 1993 r. poz. 284 ze zm.)
k.c.	- ustawa z 23.04.1964 r. – Kodeks cywilny (Dz.U. z 2017 r. poz. 459 ze zm.)
k.k.	- ustawa z 6.06.1997 r. – Kodeks karny (Dz.U. z 2016 r. poz. 1137 ze zm.)
k.k.s.	- ustawa z 10.09.1999 r. – Kodeks karny skarbowy (Dz.U. z 2016 r. poz. 2137 ze zm.)
Konstytucja RP	- Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z 2.04.1997 r. (Dz.U. poz. 483 ze zm.)
k.p.k.	- ustawa z 6.06.1997 r. – Kodeks postępowania karnego (Dz.U. z 2017 r. poz. 1904)
k.w.	- ustawa z 20.05.1971 r. – Kodeks wykroczeń (Dz.U. z 2015 r. poz. 1094 ze zm.)
reg. prok.	- rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z 7.04.2016 r. – Regulamin wewnętrznego urzędowania powszechnych jednostek organizacyjnych prokuratury (Dz.U. z 2017 r. poz. 1206)

Publikatory i czasopisma

AUL	- Acta Universitatis Lodziensis
AUWr	- Acta Universitatis Wratislaviensis
Biul.SAKa	- Biuletyn Sądu Apelacyjnego w Katowicach

CPKNP	-	Czasopismo Prawa Karnego i Nauk Penalnych
Dz.U.	-	Dziennik Ustaw
Dz.Urz. UE	-	Dziennik Urzędowy Unii Europejskiej
EPS	-	Europejski Przegląd Sądowy
GSP	-	Gdańskie Studia Prawnicze – Przegląd Orzecznictwa
HUDOC	-	baza orzeczeń Europejskiego Trybunału Praw Człowieka
IN	-	Ius Novum
KSAG	-	Kwartalnik Sądowy Apellacji Gdańskiej
KZS	-	Krakowskie Zeszyty Sądowe
MoP	-	Monitor Prawniczy
NKPK	-	Nowa Kodyfikacja Prawa Karnego
NP	-	Nowe Prawo
OSA	-	Orzecznictwo Sądów Apellacyjnych
OSNAPiUS	-	Orzecznictwo Sądu Najwyższego. Zbiór Urzędowy. Izba Administracyjna, Pracy i Ubezpieczeń Społecznych
OSNC	-	Orzecznictwo Sądu Najwyższego. Izba Cywilna
OSNCP	-	Orzecznictwo Sądu Najwyższego. Izba Cywilna i Pracy
OSNC-ZD	-	Orzecznictwo Sądu Najwyższego. Izba Cywilna – Zbiór Dodatkowy
OSNKW	-	Orzecznictwo Sądu Najwyższego. Izba Karno i Wojowska
OSNP	-	Orzecznictwo Sądu Najwyższego. Izba Pracy, Ubezpieczeń Społecznych i Spraw Publicznych
OSNPG	-	Orzecznictwo Sądu Najwyższego. Prokuratura Generalna
OSNSK	-	Orzecznictwo Sądu Najwyższego w Sprawach Karnych
OSP	-	Orzecznictwo Sądów Polskich
OSPiKA	-	Orzecznictwo Sądów Polskich i Komisji Arbitrażowych
OTK	-	Orzecznictwo Trybunału Konstytucyjnego
OTK-A	-	Orzecznictwo Trybunału Konstytucyjnego, Seria A
Pal.	-	Palestra
PiP	-	Państwo i Prawo
POSP	-	portal orzeczeń sądów powszechnych, dostępny na stronie internetowej: orzeczenia.ms.gov.pl
Prok. i Pr.	-	Prokuratura i Prawo
PrzSejm	-	Przegląd Sejmowy
PS	-	Przegląd Sądowy

RPEiS	- Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny
SI	- Studia Iuridica
SP	- Studia Prawnicze
WPP	- Wojskowy Przegląd Prawniczy
ZNSA	- Zeszyty Naukowe Sądownictwa Administracyjnego
ZNUJ	- Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego

Organy

ETPC	- Europejski Trybunał Praw Człowieka
NSA	- Naczelny Sąd Administracyjny
SA	- Sąd Apelacyjny
SN	- Sąd Najwyższy
TK	- Trybunał Konstytucyjny
WSA	- Wojewódzki Sąd Administracyjny

WSTĘP

Niniejsza monografia odnosi się do najbardziej relewantnych zmian w postępowaniu karnym, które nastąpiły w latach 2015–2017. Z perspektywy historycznej był to bodaj najbardziej newralgiczny okres aktywności ustawodawcy. Zarówno liczba, jak i zakres nowelizacji uzasadniają twierdzenie, że w sposób znaczący przemodelowano dotychczasowy proces karny. Warto tu nadmienić, że ustawa z 27.09.2013 r. (Dz.U. poz. 1247 ze zm.), która weszła w życie 1.07.2015 r., wprowadziła bardzo daleko idące przeobrażenia, w zasadzie w pełni porównywalne z wejściem w życie nowego kodeksu, posiadającego odmienną niż dotąd aksjologię. Nieco tylko mniejszy zakres zmian wprowadzono ustawą z 11.03.2016 r. (Dz.U. poz. 437), a prócz tego dokonano przecież jeszcze innych nowelizacji. Taki stan rzeczy implikuje konieczność dyskusji nad zasadnością zmian, trafnością doboru instrumentów procesowych oraz skutkami nowelizacji. Niniejsza monografia wpisuje się w to założenie. W świetle dotychczasowych przeobrażeń stanu normatywnego nie ustała także potrzeba prowadzenia dyskursu o dalszych, niezbędnych, pożądanых transformacjach procesu karnego, w kierunku zwiększenia jego sprawiedliwości, rzetelności oraz efektywności. Nie wydaje się bowiem, aby kodeksowy *status quo* uzasadniał twierdzenie, że polski proces karny ma nowoczesny kształt i charakter, w pełni odpowiadający nie tylko aktualnym potrzebom wymiaru sprawiedliwości, ale i oczekiwaniom społecznym. Przeciwnie, uznać można, że w wyniku nowelizacji dokonanych na przestrzeni ostatnich lat kodeks zatracił swą spójność, posiada zaburzoną aksjologię, a realizowana polityka karna jest przez to niekonsekwentna. Przekłada się to w sposób oczywisty na bezpośrednie stosowanie przepisów, gdyż w praktyce na co dzień spotkać się można choćby z szeregiem problemów natury interpretacyjnej.

A przecież od prawa procesowego oczekuje się, aby było narzędziem do sprawiedliwego i możliwie sprawnego przeprowadzenia postępowania, w następstwie którego wydane zostanie trafne orzeczenie w przedmiocie odpowiedzialności karnej sprawcy za zarzucany mu czyn. W tym kontekście zagwarantowanie należytej jakości norm prawnych odnoszących się do postępowania jest jednym z obowiązków państwa demokratycznego. Podkreślenia jednak wymaga to, że postępowanie karne cechuje największy rygor w zakresie środków przymusu państwowego, co w sposób szczególny wymusza nie tylko staranność w legislacji, ale także dbałość o stabilność prawa.

Dodatkowym zamierzeniem, które od początku przyświecało powstaniu tej publikacji, było umożliwienie naukowej wypowiedzi również osobom, które na co dzień mają styczność z praktyką i stosują normy zawarte w Kodeksie postępowania karnego w swej działalności zawodowej. W naszej ocenie tego rodzaju praktyczne spojrzenie na sens i rezultat przebudowy Kodeksu postępowania karnego będzie stanowić niezwykle cenny przyczynek do dalszej dyskusji. Z powodzeniem może również zostać wykorzystane podczas ewentualnych przyszłych prac legislacyjnych mających na celu korektę stwierdzonych mankamentów. Stoimy przy tym na stanowisku, że wspomniane założenie udało się zrealizować. W niniejszej monografii odnaleźć można nie tylko artykuły Autorów o ugruntowanej pozycji, lecz także tych, którzy posiadając wieloletnie doświadczenie zawodowe, nie podejmowali dotąd działalności publikacyjnej. Z satysfakcją należy też odnotować, że dobór autorów publikacji gwarantuje spojrzenie na proces karny z różnych perspektyw. Znajdują się tu opracowania osób, które wykonują różne profesje prawnicze: asystenta sędziego, prokuratora, adwokata, radcy prawnego czy też sędziów orzekających w sądach różnych szczebli. Poczynione rozważania, nierzadko krytyczne, są zatem z tego względu głęboko osadzone w ich działalności praktycznej.

Tematy poszczególnych publikacji zostały ułożone w porządku zbliżonym do przyjętej systematyki kodeksowej. Obejmują odrębne zagadnienia merytoryczne, zwykle o węzłowym znaczeniu dla procesu karnego. Ukazanie wszystkich zmian, przy dość obszernym obrazie zapatrywań doktryny i stanowisk judykatury, znacznie wykraczałoby poza przyjęte

ramy opracowania. Wymagałoby także szerokiego ukazania ewolucji poglądów na normy Kodeksu postępowania karnego. W konsekwencji wręcz wymuszałoby dokonanie opracowania systemowego. Mając jednak na uwadze poprzednią publikację, która ukazała się pod naszą redakcją, zatytułowaną *Reforma prawa karnego materialnego i procesowego z 2015 roku. Wybrane zagadnienia* (Warszawa 2015), uznać można, że oddawana do rąk Czytelników monografia ma w tym względzie charakter komplementarny i w pewnej mierze poszerzający zawarte tam rozważania.

Wypada nam wyrazić nadzieję, że przyjęta konwencja opracowania okaże się przydatna i będzie sprzyjać nie tylko krytycznej refleksji czy kształtowaniu własnych poglądów na obowiązujące obecnie normy prawa karnego procesowego, lecz także okaże się pomocna w rozwiązywaniu bieżących problemów, wynikłych na tle codziennego stosowania przepisów.

Dariusz Kala

Igor Zgoliński

Maja Klubińska

UDZIAŁ ŁAWNIKÓW W PROCESIE KARNYM Z PERSPEKTYWY FUNKCJI POSTĘPOWANIA GŁÓWNEGO

W toku dyskusji na temat potrzeby udziału ławników w postępowaniu karnym podnoszonych jest wiele argumentów o zdecydowanie różnym charakterze. Nie brak wśród nich i takich, którym bliżej do populistycznych hasła niż do merytorycznych konstatacji opartych na pogłębionych analizach. Odwoływanie się do tego rodzaju argumentów w czasie prowadzenia dyskursu wypacza rzeczywisty sens tej formy udziału czynnika społecznego w orzekaniu, kreując – i to nierzadko także wśród sędziów zawodowych – wizerunek ławnika jako przeciwnika, a nie współpracownika sędziego zawodowego¹ oraz zbędnej i generującej niepotrzebne koszty instytucji.

¹ Do takich wniosków mogą bowiem prowadzić argumenty, w których sędziów społecznych przedstawia się jako osoby powołane do tego, by przywrócić w sądach „sprawiedliwość”, widzieć przy orzekaniu „człowieka”, którego zapatrzeni w literę prawa sędziowie zawodowi nie widzą. Takie stwierdzenia, poza tym, że wypaczają rzeczywistość, jaką ławnicy powinni pełnić w wymiarze sprawiedliwości, są dla sędziów zawodowych jako ogółu krzywdzące. Czym innym jest bowiem upatrywanie roli ławnika we wnoszeniu do sądu takich wartości, jak doświadczenie życiowe czy wrażliwość na ludzkie nieszczęścia, a czym innym twierdzenie, że sędziowie zawodowi są tych atrybutów pozbawieni. Nagłaśniane w mediach, często przy tym przeinaczane, wypadki nietrafnych orzeczeń nie mogą być bowiem podstawą do stawiania tak radykalnych tez. Z tego powodu za w pełni trafny należy uznać wygłoszony pogląd, że celem nacisku na aktywność sędziego ławnika powinno być nie tyle przeciwdziałanie zawodowej rutynie sędziego, ile zwrócenie uwagi na społeczny kontekst jego funkcji (M. Borucka-Arctowa

Wadliwość tych ocen najłatwiej wykazać przedstawiając rolę, jaką ławnicy odgrywają w realizacji podstawowych funkcji postępowania przed sądem pierwszej instancji w procesie karnym².

Funkcją zasadniczą postępowania głównego jest oczywiście funkcja jurysdykcyjna, która polega na rozstrzygnięciu, czy oskarżony jest winien zarzuconego mu przestępstwa, i w razie odpowiedzi pozytywnej na orzeczeniu konsekwencji, jakie ma w związku z popełnieniem tego czynu ponieść³. Funkcja ta jest zatem sprawowaniem wymiaru sprawiedliwości. Wymiar sprawiedliwości to bowiem, zgodnie z najbardziej poprawną podmiotowo-przedmiotową definicją tego pojęcia, działalność sądów, która polega na rozstrzygnięciu konfliktów z zakresu prawa, przede wszystkim karnego i cywilnego⁴.

Wśród konstytucyjnych zasad funkcjonowania i organizacji wymiaru sprawiedliwości jedną z podstawowych jest oczywiście niezawisłość sędziowska⁵, która oznacza przede wszystkim wolność sędziego od wpływów zewnętrznych – od wpływów przedstawicieli władzy wykonawczej i ustawodawczej, a także władzy sądowniczej i wszystkich osób postronnych, w tym polityków i dziennikarzy⁶. Wśród procesowych gwarancji niezawisłości sędziowskiej wymienia się między innymi kolegialność orzekania i udział ławników w orzekaniu. U podstaw tego poglądu leży trudne do podważenia twierdzenie, że zdecydowanie trudniej jest wywrzeć wpływ na kilka osób niż na pojedynczego sędziego⁷. Oczywiście

za: A.S. Bartnik, *Sędzia czy kibic. Rola ławnika w wymiarze sprawiedliwości III RP. Analiza socjologiczno-prawna*, Warszawa 2009, s. 113).

² Ograniczenie perspektywy rozważań do postępowania głównego uzasadnione jest faktem, że ławnicy – co jest słusznym rozwiązaniem – nie wchodzi do składów orzekających sądów drugiej instancji. Krótkie uzasadnienie tej oceny zostanie zamieszczone w końcowej części opracowania.

³ S. Waltoś, *Proces karny. Zarys systemu*, Warszawa 2009, s. 510–511.

⁴ S. Sagan, V. Serzhanova [w:] *Organy i korporacje ochrony prawa*, red. S. Sagan, V. Serzhanova, Warszawa 2014, s. 29.

⁵ S. Sagan, V. Serzhanova [w:] *Organy...*, s. 31

⁶ S. Dąbrowski, *Niezawisłość sędziowska – gwarancje ustrojowe i zagrożenia*, „Krajowa Rada Sądownictwa” 2012/2, s. 12.

⁷ K. Filippek, *Gwarancje niezawisłości sędziowskiej sędziów sądów powszechnych*, „Studenckie Zeszyty Naukowe” 2006/9/13, s. 18.

można byłoby twierdzić, że z koniecznością zapewnienia kolegialności orzekania nie wiąże się wprost potrzeba zapewnienia udziału ławników w orzekaniu, skoro składem kolegialnym jest również wieloosobowy skład zawodowy. Nikogo jednak przekonywać nie trzeba, że uczynienie trzyosobowego składu zawodowego składem podstawowym sądu rozpoznającego sprawy w pierwszej instancji jest w polskich realiach niemożliwe. Potwierdza to fakt, że ograniczanie udziału ławników w sprawowaniu wymiaru sprawiedliwości karnej nie następowało na rzecz kolegialnych składów zawodowych, ale na rzecz jednoosobowego orzekania. Początków tego procesu należy upatrywać już w latach 80. ubiegłego wieku, kiedy rozpoczęto systematyczny proces rozszerzania spraw podlegających rozpoznaniu w postępowaniu uproszczonym, a zatem rozstrzyganych przez sądy orzekające – początkowo na zasadzie wyjątku, a później reguły – jednoosobowo⁸. Tendencja ta utrzymała się po wejściu w życie Kodeksu postępowania karnego z 1997 r.⁹, a do radykalnej zmiany, która uczyniła skład ławniczy w postępowaniu karnym wyjątkowym, doszło w 2007 r. W dniu 28.07.2007 r. weszła bowiem w życie ustawa nowelizacyjna z 15.03.2007 r., która zlikwidowała skład jeden sędzia i dwóch ławników jako podstawowy skład sądu orzekającego w pierwszej instancji na rozprawie głównej w trybie zwyczajnym,

⁸ S. Waltoś, *Ławnik – czy piąte koło u wozu* [w:] *Funkcje procesu karnego. Księga jubileuszowa profesora Janusza Tyłmana*, red. T. Grzegorzczak, Warszawa 2011, s. 526–527. Zaznaczyć trzeba bowiem, że zgodnie z art. 429 § 1d k.p.k. w pierwotnym brzmieniu prezes sądu powiatowego mógł zarządzić rozpoznanie sprawy w składzie jednego sędziego, jeżeli było to uzasadnione okolicznościami sprawy. W takiej sytuacji – w myśl § 2 – sędzia wydawał jednoosobowo wszystkie orzeczenia na rozprawie i posiedzeniu. Od 1.01.1996 r. jednoosobowe rozpoznanie sprawy stało się zasadą. W tym dniu weszła bowiem w życie ustawa z 29.06.1995 r. o zmianie Kodeksu postępowania karnego, ustawy o ustroju sądów wojskowych, ustawy o opłatach w sprawach karnych i ustawy o postępowaniu w sprawach nieletnich (Dz.U. poz. 443), na mocy której zasadą uczyniono rozpoznawanie spraw przez sąd rejonowy w trybie uproszczonym w składzie jednoosobowym. Prezesowi sądu rejonowego przyznano natomiast jedynie kompetencję do zarządzenia rozpoznania sprawy w składzie jednego sędziego i dwóch ławników, jeżeli było to uzasadnione okolicznościami.

⁹ Artykuł 476 § 1 k.p.k. zd. 1 i 2, zawarty w rozdziale dotyczącym postępowania uproszczonego w pierwotnym brzmieniu stanowił bowiem, że „sąd rozpoznaje sprawę jednoosobowo. Prezes sądu rejonowego może zarządzić rozpoznanie sprawy w składzie jednego sędziego i dwóch ławników, jeżeli jest to uzasadnione jej okolicznościami”.

W publikacji autorzy odnoszą się do najważniejszych dla praktyków, zupełnie nowych kwestii (wprowadzonych w latach 2015–2017), dotyczących np. kontrolerskiej możliwości wykorzystania przez sąd dowodów pozyskanych w sposób nielegalny czy też zmian w zakresie możliwości wydania wyroku skazującego bez przeprowadzenia postępowania dowodowego.

W książce czytelnik znajdzie:

- syntetyczne spojrzenie na procedowanie przed sądem I instancji, zarówno z perspektywy sędziego, jak i stron postępowania;
- liczne praktyczne wskazówki dla uczestników postępowania (w tym dotyczące trafności doboru instrumentów procesowych);
- ocenę przepisów oraz propozycje rozwiązań legislacyjnych ze stosownym uzasadnieniem.

Dzięki przejrzystemu układowi, ściśle praktycznemu ujęciu tematu oraz użyciu zwięzłego języka prawniczego opracowanie niewątpliwie stanowić będzie cenne i przydatne źródło wiedzy dla prawników praktyków (sędziów, prokuratorów, adwokatów i radców prawnych).

ZAMÓWIENIA:

INFOLINIA 801 04 45 45, FAX 22 535 80 01

ZAMOWIENIA@WOLTERSKLWUER.PL

WWW.PROFINFO.PL

CENA 129 ZŁ (W TYM 5% VAT)